

Katolické a nekatolické rezonance prvního vatikánského sněmu v jihočeské metropoli

Rudolf Svoboda

NĚKOLIK SLOV ÚVODEM

Na podzim tohoto roku, přesně 20. září, uplynulo sto čtyřicet let od přerušení – a dějiny ukázaly, že od praktického ukončení – prvního vatikánského koncilu, jedné z největších událostí náboženského života druhé poloviny devatenáctého století.

Jeho průběh a výsledky se staly často zpracovávaným tématem teologů a historiků. Z nejmodernějších reflexí koncilu z historických pozic máme k dispozici zatím nepřekonaný několikasvazkový cyklus německého církevního historika Klausa Schatze z devadesátých let minulého století.¹ V českém prostředí byla problematika koncilu reflektována po pádu komunistické totality v četných drobnějších studiích a v posledních letech kupříkladu také v publikacích *První sněm celosvětové církve* (2000)² nebo *Dokumenty prvního vatikánského koncilu* (2006).³

V této krátké studii bych se chtěl soustředit na téma prvního vatikánského sněmu ze zatím historiky pouze okrajově probádaného pohledu regionální historie. Konkrétně bych chtěl ukázat, jak a v jakých souvislostech byl tento koncil vnímán v Českých Budějovicích katolíky a zejména nekatolíky.

1. STRUČNĚ K PRŮBĚHU KONCILU A K ČESKÝM BUDĚJOVICÍM V JEHO DOBĚ

Než přejdu k přiblížení toho, co jsem v úvodu vymezil jako téma této studie, rád bych přece jen alespoň velmi krátce zmínil nejpodstatnější události koncilního dění a také představil České Budějovice v témže čase.

Svolání všecírkevního sněmu předcházelo několik významných vnitrocírkevních událostí. První z nich bylo vyhlášení dogmatu Neposkvrněného početí Panny Marie 8. prosince 1854 papežem Piem IX., kterým se dění v církvi dostalo do centra zájmu evropské veřejnosti. Důvodem byl způsob vyhlášení dogmatu samotným papežem bez koncilu. Předmětem diskusí se stala otázka, zda smí papež sám neomylně rozhodovat o pravdách víry a vyhlášovat je.⁴ Přesně o deset let později,

¹ Klaus SCHATZ, *Vaticanium I 1869–1870*, 3 sv., Paderborn: Schöningh, 1992–1994. Díly mají následující podtituly: první díl *Vor der Eröffnung* (1992), druhý díl *Von der Eröffnung bis zur Konstitution „Dei Filius“* (1993) a třetí díl *Unfehlbarkeitsdiskussion und Rezeption* (1994).

² *První sněm celosvětové církve: První vatikánský koncil (1869–1870)*, ed. Jiří Hanuš, Brno: CDK, 2001.

³ *Dokumenty prvního vatikánského koncilu: Pracovní překlad*, Praha: Krystal OP; České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2006. Z latiny přeložila skupina pod vedením Karla Skalického. Překlad uvádí studie Rudolfa Svobody, Karla Skalického, Martyiny Pavelkové a Tomáše Machuly.

⁴ Přípravy na vyhlášení definice Neposkvrněného početí Panny Marie začaly již v roce 1848. V červnu 1848 svolal Pius IX. grémium teologů, kteří se měli zabývat řešením této otázky. Na počátku února

8. prosince 1864, rozeslal tentýž papež všem biskupům tzv. *Syllabus errorum*, což byl seznam „omylů“, které by měly být z katolického hlediska zavrženy.⁵ Ačkoli byl *Syllabus* směrnicí nečinící si nárok na dogmatickou platnost, zvedla se zvláště ve veřejném mínění vlna odporu, živěná obavami z prohlášení obsahu tohoto dokumentu za dogma. Právě v této době se dostal na veřejnost papežův záměr svolat koncil.

Poprvé papež vyslovil svůj záměr svolat koncil již 6. prosince 1864 a okamžitě vzbudil veliký zájem uvnitř církve i mimo ni. Názory na papežův nápad i možná témata jednání koncilu se objevovaly na stránkách novin po celé Evropě a ovlivňovaly významnou měrou veřejné mínění.⁶

Přípravy na koncil trvaly čtyři roky. Svolávací bulu *Aeterni patris* vydal papež 29. června 1868.⁷

Očekávání, co koncil přinese, byla různá. Téma samotného koncilu nebylo citlivé jen v souvislosti vztahu církve a států či vnitrocírkevně, ale také ve vztahu katolické církve k nekatolíkům a k lidem bez vyznání a naopak.

Koncil byl zahájen 8. prosince 1869 v chrámu sv. Petra v Římě.⁸ Zúčastnilo se jej 774 biskupů z asi 1050. Jako první byla 24. dubna 1870 schválena dogmatická konstituce o katolické víře *Dei Filius*.⁹ Nejvíce diskutovanou otázkou na koncilu se stala tzv. papežská neomylnost. Názory na ni byly různé již před započetím koncilu a vyjadřovali se k ní duchovní i laici. Mezi koncilními otci se vytvořily dvě významné skupiny. První byli zastánci neomylnosti, kteří byli přesvědčeni o tom, že by se papežská neomylnost měla stát článkem víry. Druhá skupina byla naopak názoru zcela opačného – a to z důvodů buď teologických, nebo politických. Po dlouhých

příštího roku vydal encykliku *Ubi primum*, ve které se otázel katolických biskupů na jejich mínění o tom, zda by měla být tato nauka dogmatizována. Ze 603 dotázaných biskupů se 546 vyjádřilo kladně. Po zveřejnění mínění biskupů a zpracování jejich návrhů byla sepsána bula *Ineffabilis Deus*, na jejíž konečné redakci se podílel velkou měrou sám papež. Srov. *Enchiridion symbolorum, definitio-num et declarationum de rebus fidei et morum*, ed. Heinrich Denzinger a Peter Hünermann, Freiburg im Breisgau: Herder, 2005, s. 774–776.

⁵ Kupř. panteismus, naturalismus, racionalismus, náboženský indiferentismus, myšlenka rovnosti křesťanských konfesí a kultů, svoboda náboženství, socialismus, komunismus, některé názory na vztah církve a státu, křesťanské manželství nebo mravouku; byl odmítnut také liberalismus a neomezená víra v pokrok. Papež Pius IX. připojil *Syllabus* ke své encyklice *Quanta cura* vydané 8. prosince 1864, zaměřené proti naturalismu a socialismu. Osmdesát vět, které *Syllabus* obsahuje, bylo vybráno z dřívějších dokumentů (konkrétně z 32 dopisů, encyklik a projevů), které papež vydal od počátku svého pontifikátu. *Syllabus* je výsledkem mnohaleté práce skupiny teologů pověřených tímto úkolem již před rokem 1854 – původně měl totiž seznam soudobých omylů vyjít již spolu s definicí o Neposkvrněném početí Panny Marie. Srov. *Enchiridion symbolorum*, s. 795–809.

⁶ Srov. Klaus SCHATZ, *Vaticanism I 1869–1870: Vor der Eröffnung*, sv. 1, Paderborn: Schöningh, 1992, s. 91–100.

⁷ Srov. Hubert JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, s. 83–84; K. SCHATZ, *Vaticanism I*, sv. 1, s. 146–196.

⁸ Stručným a přehledovým způsobem jsem průběh koncilu popsal ve studii RUDOLF SVOBODA, „První vatikánský koncil (1869–1870),“ in *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*, s. 5–17. Zde hovořím i o období a událostech, které mu předcházely, stejně jako o tom, co se dělo po skončení koncilu – o tom všem se z prostorových důvodů nebudu v rámci této studie zmiňovat.

⁹ Srov. *Enchiridion symbolorum*, s. 812–824. Viz kupř. H. JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 86–88.

diskusích byla 18. července 1870 schválena konstituce *Pastor aeternus*, jež obsahovala nauku o primátu a neomylnosti papeže.¹⁰

Poté již koncil nevydal žádný další dokument, protože 21. července 1870 vypukla prusko-francouzská válka.¹¹ Francouzská posádka, která od roku 1849 chránila papežský stát, se stáhla do Francie. Velmi brzy poté, 20. září 1870, byl Řím obsazen italským vojskem, což znamenalo nejen přerušení, ale – jak již bylo řečeno v úvodu – praktické ukončení koncilu¹² a také zánik církevního státu.¹³

V době konání koncilu byly České Budějovice po všech stránkách se rozvíjejícím a modernizujícím se krajským městem.¹⁴ Velký nárůst zaznamenal zejména průmysl,¹⁵ se kterým byl svázán jednak rozvoj v dopravě,¹⁶ ale také zvýšení počtu obyvatel. Obyvatel přibývalo zejména díky příchodu pracovních sil do nově vznikajících továren. Kupř. v roce 1858 žilo ve městě přes 16 tisíc lidí, podle sčítání obyvatel města z roku 1869 bydlelo v Českých Budějovicích přes 19 tisíc osob.¹⁷

V Českých Budějovicích žili obyvatelé české a německé národnosti. Vedení města bylo v průběhu druhé poloviny devatenáctého století převážně v rukou Němců, úspěšných podnikatelů s velkým vlivem. Na počátku sedmdesátých let byl počet Čechů a Němců přibližně vyrovnaný.¹⁸ Ani Českým Budějovicím se nevyhnula vlna nacionalismu. Radikálové obou národností se vzájemně napadali, ačkoli vztahy mezi obyvateli zůstávaly většinou na normální úrovni. Češi a Němci si konkurovali ve společenském, kulturním, hospodářském životě města.¹⁹

¹⁰ Srov. H. JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 84–86, 89–92; dále také K. SCHATZ, *Vaticanism I 1969–1870: Unfehlbarkeitsdiskussion und Rezeption*, sv. 3, Paderborn: Schöningh, 1994, s. 147–163. Cuthbert BUTLER, *Das I. Vatikanische Konzil*, München: Kösel Verlag, 1961, s. 43–48. Česky vyšly konstituce *Dei Filius* i *Pastor aeternus* v pracovním překladu dokumentů prvního vatikánského koncilu. Viz *Dokumenty prvního vatikánského koncilu*.

¹¹ Respektive válka Severoněmeckého spolku v čele s Pruskem – za podpory některých jihoněmeckých států – s francouzským „druhým“ císařstvím.

¹² Koncil byl přeložen bulou *Postquam Dei munere* z 20. října 1870 „sine die“ na neurčitou dobu. Srov. *Enchiridion symbolorum*, s. 812.

¹³ Srov. kupř. Aleš SKŘIVAN – Václav DRŠKA – František STELLNER, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648–1914*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994, s. 166, 174–176.

¹⁴ Srov. Robert SAK – Václav BŮŽEK – Jiří DVORÁK – Miroslav NOVOTNÝ, „Dějiny města,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice: Statutární město České Budějovice – Nebe s.r.o., 2006, s. 92–93.

¹⁵ Srov. Karel PLETZER, *České Budějovice, Královské město na jihu Čech*, České Budějovice: Růže, 1991, s. 6–8. Srov. také R. SAK – V. BŮŽEK – J. DVORÁK – M. NOVOTNÝ, *Dějiny města*, s. 93–94.

¹⁶ Srov. František ROUBÍK, „K vývoji železniční sítě v jižních Čechách,“ *Jihočeský sborník historický* 42, č. 4 (1973): 208–218.

¹⁷ Srov. Jiří GRULICH – Jan HONNER, „Obyvatelstvo,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 360, 365.

¹⁸ S přibývajícím časem však začali Češi počtem vítězit, takže na konci století již měli ve městě co do počtu obyvatel většinu. Kupř. v roce 1881 byl ve čtyřicetitisícovém městě počet lidí obou národností ještě vyrovnaný, v roce 1900 žilo ve městě již jen asi 15 tisíc Němců z celkového počtu přibližně 39 tisíc obyvatel. Srov. J. GRULICH – J. HONNER, „Obyvatelstvo,“ s. 365–366; Srov. také Robert SAK, „Češi a Němci,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 83–84.

¹⁹ Srov. R. SAK, „Češi a Němci,“ s. 83–84; srov. také Jeremy KING, „Od Budweiserů k Čechům a Němcům,“ *Jihočeský sborník historický* 71 (2002): 85–87.

2. KATOLICKÁ CÍRKEV VE MĚSTĚ A KONCIL

České Budějovice byly od svého založení ve třináctém století tradičně katolickým městem. Pozice zdejších katolíků byla ještě posílena založením biskupství v roce 1785.²⁰ Biskupové pak měli na náboženský život výrazný vliv, který se projevoval zvláště v církevní správě městské farnosti sv. Mikuláše a také v působení množství církevních řádů a kongregací. Prakticky do poloviny devatenáctého století platilo, že počet obyvatel města je shodný s počtem lidí hlásících se ke katolické církvi.

Katolická náboženská hegemonie ve městě byla narušena až usídlením židovského obyvatelstva v roce 1849. Počátkem roku 1859 zde byla založena Židovská náboženská obec v Českých Budějovicích, kterou tvořili především středostavovští a bohatí lidé, kteří měli ve městě významné postavení a podíleli se na jeho hospodářském, politickém a kulturním životě. Počet židovského obyvatelstva postupně narůstal: v roce 1857 jejich počet činil 166, v roce 1880 již 969.²¹ Po roce 1868 vyrostla katolické církvi konkurence ještě v nekatolických křesťanských společenstvích.²²

O vnímání koncilu katolickou stranou v Českých Budějovicích jsem měl možnost psát dílčím způsobem již dříve,²³ o samotné účasti biskupa Jana Valeriána Jirsíka na koncilu napsal mnohé ve své knize církevní historik Jaroslav Kadlec.²⁴ Omezím se proto jen na velmi stručné shrnutí.

Obyvatelé Českých Budějovic – potažmo celé českobudějovické diecéze – se o prvním vatikánském koncilu dozvěděli nejprve z pastýřských listů biskupa Jirsíka,²⁵ ve kterých jim ozřejmil, co to je církevní sněm a jakou má úlohu.²⁶

Papežská a biskupská nařízení, která se týkala náboženských událostí spojených se zahájením, průběhem a ukončením koncilu, tlumočili katolíkům v českobudějovické diecézi na příkaz biskupa Jirsíka jejich duchovní. Právě díky spojení s konkrétními náboženskými rituály – kupř. se slavením mší a modlitbami na účel konci-

²⁰ Srov. Rudolf SVOBODA, „Proces založení českobudějovického biskupství,“ *Studia theologica* 10, č. 3 [33] (2008): 19–40.

²¹ Jan PODLEŠÁK, „Židé,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 645–646. Srov. J. GRULICH – J. HONNER, „Obyvatelstvo,“ s. 366.

²² O jejich působení budu hovořit níže.

²³ Viz Rudolf SVOBODA, „První vatikánský koncil a jeho autorita v jihočeské metropoli,“ *Verba theologica* 5, č. 2 [11] (2006): 18–25; a také v Rudolf SVOBODA, „První vatikánský koncil v českobudějovickém tisku v letech 1869–1870,“ in *Duchovní a myšlenkové proměny druhé poloviny 19. století*, ed. Rudolf Svoboda, Martin Weis a Peter Zubko, České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2006, s. 62–97.

²⁴ Jaroslav KADLEC, *Jan Valerián Jirsík, biskup Českobudějovický*, České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1993.

²⁵ Jedná se ordinariátní listy, které jsou významným pramenem k poznání Jirsíkovy činnosti. Vycházely od roku 1852, nejprve jen německy jako *Erlässe des bischöflichen Ordinariates von Budweis an den Klerus der Diocese* a od roku 1871 dvojjazyčně jako *Ordinariátní list Budějovické diecéze a Ordinariats-Blatt der Budweiser Diocese*. V nich biskup zveřejňoval své pastýřské listy a dále různá nařízení a informace pro diecézi. Srov. kupř. Jan MAREŠ, „Časopisy,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 69.

²⁶ O úloze a významu sněmu byli informováni v *Erläss der bischöfl. Ordinariates von Budweis an den Klerus der Diocese* z 25. ledna 1869, č. 4, s. 7 a z 25. září 1869, č. 26–27, s. 202–203.

lu, s vyzváněním kostelních zvonů a s procesem získávání odpustků – je patrné, že bylo u věřících posilováno povědomí o významu církevního sněmu.²⁷

Biskup Jirsík se koncilu osobně zúčastnil: v Římě byl přítomen od času jeho zahájení 1869 až do půlky července roku 1870. Byl členem koncilní menšiny, která byla proti vyhlášení dogmatu papežské neomylnosti. V březnu roku 1870 prohlásil ve svém votu, že podle jeho přesvědčení není možné najít v Písmu, v tradici a v církevní praxi nezbytné důkazy k tomu, aby se dalo stanovit, že papežská neomylnost byla vždy předmětem víry církve.²⁸ Spolu s některými kolegy biskupy z koncilní menšiny se také obával politických dopadů vyhlášení dogmatu na vztahy církve a státu.²⁹

Ačkoli Jirsík na koncilu s vyhlášením dogmatu o papežské neomylnosti nesouhlasil, nechal usnesení sněmu bez komentáře vytisknout v ordinariátním listu z 11. ledna 1871 spolu s poznámkou, aby byly tyto dokumenty dány v autentické formě na vědomí diecéznímu kléru.³⁰ Tímto zveřejněním formálně stvrdil svůj souhlas s výsledky koncilu. Po vnitřním boji, o kterém hovoří ve své knize Kadlec,³¹ se s výsledky koncilu srovnal i vnitřně, což dosvědčují jeho pastýřský list z ledna 1872 i nové vydání populární dogmatiky z roku 1875.³²

Obyvatelé Českých Budějovic byli o dění před koncilem a na koncilu informováni díky článkům z místních novin, které v té době vycházely pod názvy *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* (zal. 1862), *Budweiser Kreisblatt* (zal. 1862) a *Budivoj* (zal. 1864).³³

Katolíci ve městě měli v době koncilu silné zastání zejména v Budivoji, který se jako první české noviny na jihu Čech stavěl do role obránce „české věci“ a byl tak protipólem obou německých listů. Všímal si zejména lokálního církevního dění –

²⁷ Viz *Erlass der bischöfl. Ordinariates von Budweis an den Klerus der Diocese* z roku 1868, č. 24, s. 185–190 (svolávací bula koncilu); z 29. dubna 1869, č. 14, s. 105–108 (papežské instrukce pro biskupy týkající se příprav na koncil); z 12. května 1869, č. 15, s. 113 (Jirsíkovy instrukce pro diecézi pro dobu před koncilem i pro čas konání koncilu); z 25. září 1869, č. 26 a 27, s. 212–213 (Jirsíkovy instrukce pro den zahájení koncilu); z 19. ledna 1870, č. 2, s. 9–14 (list papeže k zahájení koncilu a řeč ke shromážděným biskupům); ze 17. listopadu 1870, č. 20, s. 155–156 (papežský dokument oznamující přerušení koncilu). Více viz kupř. R. SVOBODA, „*První vatikánský koncil a jeho autorita v jihočeské metropoli*“, s. 18–25.

²⁸ Jirsíkovo votum nemělo nic společného s jeho velmi loajálním vztahem k papeži, který dokazují nejen jeho pastýřské listy, ale také ocenění ze strany papeže, který jej již roku 1855 vyznamenal hodností domácího preláta a asistenta papežského trůnu. Ke svému projevu na koncilu měl Jirsík jako biskup plné právo. Srov. J. KADLEC, *Jan Valerián Jirsík*, s. 37–38.

²⁹ Na generální kongregaci 13. července 1870 hlasoval spolu s ostatními členy koncilní menšiny proti vyhlášení dogmatu. Po tomto hlasování již nebylo pochyby o tom, jak dopadne hlasování závěrečné. Jirsík požádal papeže Pia IX. o propuštění z koncilu, pravděpodobně proto, aby se v závěrečném hlasování nestavěl proti koncilní většině. Jako oficiální důvod žádosti uvedl nutnost svěcení nových kněží v diecézi. Podobně se zařídili také další členové koncilní menšiny. Papež jeho žádosti vyhověl a Jirsík se vrátil do Českých Budějovic. Tamtéž, s. 36–42, 45.

³⁰ Obě konstituce viz *Ordinariátní listy Českobudějovické diecéze* č. 3, 4 a 5 z roku 1871, s. 9–20. K tomu také viz K. SCHATZ, *Vaticanium I*, sv. 3, s. 263.

³¹ J. KADLEC, *Jan Valerián Jirsík*, s. 41–42.

³² Čtrnáctý paragraf nese název „Církev křesťanská katolická, ať sborným usnesením ať ústy nejvyšší své hlavy zjevení Boží vykládá, jest neomylnou a neklamnou učitelkyní Boží pravdy.“ Srov. Jan Valerián JIRSÍK, *Populární dogmatika*, České Budějovice, 1875, s. 33–38.

³³ O počátcích novin v Českých Budějovicích viz Daniel KOVÁR, „Noviny,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 350–351.

pravidelně informoval o změnách v církevní správě, o církevních slavnostech, a zejména o aktivitách biskupa Jirsíka. Informoval také o vztazích církve a státu a významných církevních událostech v zahraničí.³⁴ Budivoj stál vždy jednoznačně na straně představitelů katolické církve a v tehdy intenzivně diskutovaných otázkách školství nebo manželství obhajoval katolické postoje.³⁵ Nejinak tomu bylo i v případě koncilu, který vnímal jako vnitrocírkevní záležitost. Zajímavé je, že v období před koncilem své čtenáře neseznámil s úvahami o tom, o jakých tématech by mohl koncil jednat. Omezil se pouze na občasné zmínky o tom, že se církevní sněm připravuje.³⁶ Pouze jedinkrát je na stránkách Budivoje v předkoncilním období zmíněna problematika papežské neomylnosti, když se zmiňuje, že čeští biskupové budou na koncilu pro to „... aby neomylnost papežova nebyla prohlášena za článek víry.“³⁷

Více než samotnému sněmu byla věnována pozornost biskupu Jirsíkovi, jehož odjezd do Říma, průběh cesty, pobyt na koncilu i návrat byl pečlivě sledován a komentován – avšak nikoli z hlediska jeho teologických názorů, ale kupř. v souvislosti se zprávami o jeho zdravotním stavu, o kvalitě jeho ubytování v Římě nebo o plánovaných činnostech v českobudějovické diecézi.³⁸

Budivoj sice přinesl zprávy ze zahájení sněmu,³⁹ ale odmítal na stránkách novin diskutovat o obsahu a průběhu koncilních jednání. Vyjádřil hned z počátku přesvědčení, že papež a biskupové ví sami velmi dobře, co mají dělat, takže není potřeba pronášet na stránkách novin různé spekulace.⁴⁰ K diskutované otázce neomylnosti již v lednu 1870 napsal, že zprávy, které kolují v novinách, jsou tak různé, že bude lépe si počkat až na výsledky sněmu.⁴¹

Jak koncil pokračoval, přibývalo i útoků ze strany novin proti němu, papeži a církvi všeobecně. Tehdy se jich Budivoj velmi rázně zastával.⁴²

Také závěrečná jednání koncilu Budivoj prakticky nerefletoval. Ve svém vydání z 31. července kupř. pouze sdělil, že kardinál Schwarzenberg, což byl jeden z vůdců koncilní menšiny, opustil 21. července Řím a na počátku srpna se vrátí do Prahy. Tam jej má přivítat většina duchovních jeho arcidiecéze, aby tak osobně vyjádřili

³⁴ Viz *Budivoj* z 31. ledna 1869, roč. 5, č. 9, s. 2–3; z 15. července 1869, roč. 5, č. 56, s. 3; z 22. července 1869, roč. 5, č. 58, s. 3; z 11. března 1869, roč. 5, č. 20, s. 3; ze 14. března, roč. 5, č. 21, s. 1; z 13. června, roč. 5, č. 47, s. 2; z 22. července 1869, roč. 5, č. 58, s. 3; z 10. října 1869, roč. 5, č. 81, s. 3, a také z 14. října 1869, roč. 5, č. 82, s. 3.

³⁵ Viz *Budivoj* z 31. ledna 1869, roč. 5, č. 9, s. 2–3; z 15. července 1869, roč. 5, č. 56, s. 3; z 22. července 1869, roč. 5, č. 58, s. 3; z 11. března 1869, roč. 5, č. 20, s. 3; ze 14. března 1869, roč. 5, č. 21, s. 1; z 13. června 1869, roč. 5, č. 47, s. 2.

³⁶ Srov. *Budivoj* z 28. ledna 1869, roč. 5, č. 8, s. 2–3; z 8. dubna 1869, roč. 5, č. 28, s. 3; z 27. června 1869, roč. 5, č. 51, s. 3; z 1. srpna 1869, roč. 5, č. 61, s. 2; z 28. října 1869, roč. 5, č. 86, s. 3.

³⁷ *Budivoj* z 12. září 1869, roč. 5, č. 73, s. 3.

³⁸ Srov. *Budivoj* z 11. listopadu 1869, roč. 5, č. 90, s. 3; z 14. listopadu 1869, roč. 5, č. 91, s. 3; z 22. listopadu 1869, roč. 5, č. 93, s. 2; z 9. prosince 1869, roč. 5, č. 98, s. 2; z 19. června 1870, roč. 6, č. 49, s. 3; z 4. srpna 1870, roč. 6, č. 62, s. 3; z 10. dubna 1870, roč. 6, č. 29, s. 2; z 21. dubna 1870, roč. 6, č. 32, s. 2; z 26. června 1870, roč. 6, č. 51, s. 3; ze 14. července 1870, roč. 6, č. 56, s. 2; z 21. července 1870, roč. 6, č. 58, s. 3.

³⁹ Srov. *Budivoj* z 19. prosince 1869, roč. 5, č. 101, s. 3.

⁴⁰ Viz *Budivoj* z 5. prosince 1869, roč. 5, č. 97, s. 3.

⁴¹ Viz *Budivoj* z 2. ledna 1870, roč. 6, č. 1, s. 2.

⁴² O těchto útocích a reakcích Budivoje se ještě zmíním níže. Srov. kupř. *Budivoj* z 3. února 1870, roč. 6, č. 10, s. 1 a z 13. února 1870, roč. 6, č. 13, s. 1.

souhlas s jeho počínáním v Římě. Zajímavé je, že v témže čísle se popisuje návrat dalšího člena koncilní menšiny do jeho diecéze – biskupa Strossmayera z chorvatského Djakova. Píše se o tom, jak byl nadšeně vítán nejen svými diecézany, ale že celá jeho cesta přes Chorvatsko byla jedním slavnostním průvodem. Pro redakci Budivoje pravděpodobně nebylo tajemstvím, jakou roli oba duchovní na koncilních jednáních hráli, avšak to pro ni nebylo důležité. O Strossmayerovi píše především z toho důvodu, že je Slovan. Podobně redakce Budivoje zcela jistě nechápala plánované přivítání kardinála Schwarzenberga v Praze jako počátek možné revolty pražského arcibiskupa a jeho duchovních vůči koncilním rozhodnutím, ale pouze jako skoro nezbytný projev oddanosti duchovních vůči svému pastýři.⁴³

V měsících bezprostředně po přerušení koncilu stály v ústředí zájmu Budivoje nikoli jeho výsledky, ale především vztah katolické církve a státu⁴⁴ a situace papeže po ztrátě církevního státu.⁴⁵

Budweiser Kreisblatt byl v době konání koncilu umírněným listem. Zůstával důsledně nestranný a nevyhraněný téměř ve všech politických, národnostních či náboženských sporech, otázkách a tématech. Právě díky těmto vlastnostem chtěl získávat čtenáře obou národností a jakéhokoli náboženského přesvědčení. V rámci rubriky smíšených zpráv pravidelně zveřejňoval zprávy z dění v katolické církvi a také informace týkající se dalších náboženských událostí, nekatolických církví a náboženských skupin.⁴⁶ O koncilu přinesl pouze několik stručných zmínek, v nichž se vůbec nezabýval tím, o čem koncil jedná, a už vůbec se nepouštěl do jakéhokoli hodnocení.⁴⁷

Katolická církev však našla svého velkého kritika v listu *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*, jehož vydavatelem byl knihtiskař August Benjamin Gothmann (1829–1885).⁴⁸ Na počátku své existence se profiloval spíše do oblastí vzdělávání, hospodářství, informací ze společenského života a na zahraniční zprávy. Na přelomu let 1868 a 1869 prodělal přerod z nepolitického na politický list, který hlásal liberální, protikatolické, protipapežské a vyhraněně proněmecké názory. Velký prostor věnoval otázkám vztahu církví a státu, místním i celoevropským náboženským událostem.⁴⁹ Jeho zaměření se promítlo i do způsobu, jakým se věnoval koncilní problematice – jak, to ukáží následovně.

⁴³ Srov. *Budivoj* z 31. července 1870, roč. 6, č. 61, s. 2–3.

⁴⁴ Srov. *Budivoj* z 4. srpna 1870, roč. 6, č. 62, s. 2 a z 22. září 1870, roč. 6, č. 76, s. 3.

⁴⁵ Srov. *Budivoj* z 11. září 1870, roč. 6, č. 73, s. 4–5; z 29. září 1870, roč. 6, č. 78, s. 3; z 20. října 1870, roč. 6, č. 84, s. 1; z 11. prosince 1870, roč. 6, č. 98, s. 2–3.

⁴⁶ Například uveřejnil program oslav padesátého výročí papežova kněžství. Viz *Budweiser Kreisblatt* z 10. dubna 1869, roč. 18, č. 29, s. 2.

⁴⁷ Srov. *Budweiser Kreisblatt* z 10. února 1869, roč. 18, č. 12, s. 3; z 23. února 1870, roč. 19, č. 18, s. 2; z 29. června 1870, roč. 19, č. 52, s. 2. a z 20. července 1870, roč. 19, č. 58, s. 2.

⁴⁸ Srov. *Budweiser Kreisblatt* z 19. března 1870, roč. 19, č. 23, s. 2; Viz Daniel KOVÁR, „Anzeiger aus dem südlichen Böhmen,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 18–19.

⁴⁹ Kupř. v průběhu roku 1868 *Anzeiger* psal zejména o otázkách konkordátu, světského a církevního manželství, smíšených manželství, Syllabu papeže Pia IX. a nových křesťanských reformních směrrech. Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 26. února 1868, roč. 7, č. 17, s. 2; ze 14. března 1868, roč. 7, č. 22, s. 1; z 1. dubna 1868, roč. 7, č. 27, s. 1–2; z 20. května 1868, roč. 7, č. 41, s. 1–2; z 21. července 1868, roč. 7, č. 51, s. 1.

3. NEKATOLÍCI VE MĚSTĚ A KONCIL

Velmi ostré reakce *Anzeigeru* proti koncilu i církvi, o nichž budu níže hovořit, mají podle mého názoru velmi úzkou spojitost s počátky působení nekatolických křesťanů v Českých Budějovicích – které jsou dosud neznámou kapitolou lokálních dějin. Proto bych o nich rád napsal několik vět:

V tomto tradičně katolickém městě nemělo nekatolictví po úspěšné rekatolizaci v sedmnáctém a v osmnáctém století s vysokou pravděpodobností žádné stoupence. Toleranční patent císaře Josefa II. (1781) vážnější odezvu v Českých Budějovicích – podobně jako v celých jižních Čechách – nenalezl. Silnější reakci bylo možné očekávat po vyhlášení tzv. prosincové ústavy z roku 1867, která deklarovala úplnou svobodu náboženského vyznání a po vydání tzv. májových zákonů v roce 1868, jimiž byli nekatolíci zrovnoprávněni v občanském životě s katolíky.

Z dostupných dílčích informací o působení nekatolíků po roce 1868, které jsou k dispozici díky zkoumání historika Miroslava Novotného, vyplývá, že po roce 1873 začaly v Českých Budějovicích působit dvě skupiny, z nichž jedna se hlásila k české evangelické tradici a druhá k německé luterské tradici. Poté zde ještě žilo několik jednotlivců hlásících se k helvetské konfesi, avšak ti neutvořili v průběhu druhé poloviny devatenáctého století – pokud je známo – žádnou církevní obec. Od roku 1873 začala v Českých Budějovicích činnost Svobodná evangelická církev česká, založená v Bystrém 1868.⁵⁰ Němečtí luteráni působili ve městě podle existujících zdrojů v malém počtu také od roku 1873.⁵¹ K dispozici jsou přesné informace až z roku 1885, kdy žilo ve městě 47 lidí hlásících se k augsburskému vyznání a také 17 lidí hlásících se k helvetskému vyznání.⁵²

Při studiu dobového tisku – již zmíněných novin *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*, *Budweiser Kreisblatt* a *Budívoj* – jsem našel množství zmínek, které dokazují, že skupina tzv. evangelíků, přesněji křesťanů hlásících se k augsburské konfesi čili luteránů, zde organizovaně působila již od roku 1868. Zvolila si své představené a organizovala bohoslužby, o jejichž konání dávala vědět do místních novin.

⁵⁰ Ta patřila nejprve od roku 1885 pod tzv. jihočeský sbor, který měl své působišť v Českých Budějovicích, v Písku a v Táboře. Vedoucí osobností sboru se stal Josef Kostolomanský. Roku 1892 se od jihočeského sboru oddělil písecko-budějovický sbor. Vlastní českobudějovický sbor vznikl až roku 1896. Tento sbor si otevřel roku 1906 modlitebnu v ulici J. Š. Baara a pod současným názvem Církev bratrská ve městě působí bez přerušení dodnes. Dnešní Církev bratrská vznikla roku 1892 sloučením Svobodné evangelické církve české (založena 1868) se Svobodnou reformovanou církví (založena 1880). Roku 1919 přijala název Jednota českobratrská, současný název používá od roku 1967. Srov. Miroslav NOVOTNÝ, „Církev bratrská,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 64.

O historii prvních desetiletí existence této církve viz Miloslav KOŠTAL, „Probuzení v druhé polovině 19. století a Svobodná církev reformovaná 1880–1919,“ in *Sto let ve službě evangelia 1880–1980: Jubilejní sborník Církve bratrské*, Praha: Rada Církve bratrské, 1981, s. 9–46. Viz také Magdalena TESAŘOVÁ, *Církev bratrská v jižních Čechách*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2002.

⁵¹ Po roce 1918 zde působila pod názvem Německá evangelická církev augsburského vyznání, a to až do roku 1945. Srov. Miroslav NOVOTNÝ, „Náboženské poměry,“ in *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 327.

⁵² Katolíků bylo v té době ve městě 24 753, judaistů 974. Tamtéž.

Není bez zajímavosti, že bohoslužby byly svolávány do velkého radničního sálu. První se konala ve středu 25. března 1868 na svátek Zvěstování P. Marie,⁵³ druhá v úterý 8. září 1868 na svátek Narození P. Marie.⁵⁴ Je zřejmé, že vznikající evangelické společenství chtělo výrazněji demonstrovat svoji existenci před zraky města. Volba dat konání bohoslužeb asi také nebyla náhodná a pravděpodobně byla zvolena se záměrem konfrontace s katolickou většinou – avšak z katolické strany není známa žádná reakce. Zajímavé také je, že vedení města nemělo nic proti tomu, když jim byl pronajat nebo propůjčen radniční sál ke konání bohoslužeb. Nepodařilo se mi však zatím dohledat, zda byli nekatoličtí křesťané přímo ve vedení města.⁵⁵ Zatím nejvýznamnější mně známou postavou v Českých Budějovicích hlásící se k německým luteránům byl ředitel smíšené obecné školy Lippert, který byl současně místopředsedou německého politického spolku. Tento muž se postaral i o první vážnější konflikt mezi katolíky a nekatolíky ve městě, když nařídil ve své škole dětem, aby si u knihkupce Hanbena, který byl starším místní evangelické obce, koupili knihu, která byla v článku Budivoje označena za „německou protestantskou čítanku“. Na jeho počínání si stěžoval biskup Jirsík u zemské školní rady.⁵⁶

Bohoslužby přijížděl v letech 1868–1871 sloužit evangelický farář Franz Wilhelm Urbauer z Lince. Z novinových zpráv se nedá říci, zdali v konání bohoslužeb existovala nějaká pravidelnost, dostupné informace spíše naznačují, že se nekonalý pra-

⁵³ Hovoří se o ní jako o první „řádné“ bohoslužbě: „Der erste ordentliche Gottesdienst...“. Viz *Budweiser Kreisblatt* z 21. března 1868, roč. 17, č. 24, s. 2. Na první bohoslužbu i na ty následující byli pozváni všichni, kdo chtěli přijít. Srov. *Budweiser Kreisblatt* z 18. března 1868, roč. 17, č. 23, s. 1. Podobná zpráva vyšla tentýž den také v *Anzeigeru*. Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 18. března 1868, roč. 7, č. 23, s. 2, a také z 21. března, roč. 7, č. 24, s. 2.

⁵⁴ Srov. *Budweiser Kreisblatt* z 5. září 1868, roč. 17, č. 72, s. 2.

⁵⁵ *Anzeiger* dokonce přinesl podrobnou reportáž z první evangelické bohoslužby na celé přední straně. Podle něj je v Českých Budějovicích a v okolí více evangelíků, než se původně předpokládalo. Na bohoslužbu přišlo jen z vojenské posádky více než sto mužů. Většinu shromážděných však prý tvořili katolíci. Radniční sál byl prý během bohoslužby plný k prasknutí. Kromě faráře Urbauera přijel z Lince také varhaník Hoffmann. *Anzeiger* dále informuje, že bohoslužby se budou pravidelně opakovat a cílem českobudějovických evangelíků je založit samostatné společenství, na což se již začaly sbírat peněžní prostředky. Celkově noviny přivítaly tyto nové náboženské aktivity, ve kterých viděly pozitivní projev prohlášení náboženské rovnosti. V článku se v žádném případě nedotýkají katolíků. Konstatují také, že během bohoslužby nedošlo k něčemu, co by mohlo vyvolat mezikonfesiční spory. Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 28. března 1868, roč. 7, č. 26, s. 1.

Také v dalších zprávách se *Anzeiger* zmiňuje, že radniční sál bývá vždy přeplněný a bohoslužeb se účastní nejen členové místní vojenské posádky, ale také množství katolíků. Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 8. dubna 1870, roč. 9, č. 28, s. 2. *Anzeiger* dále uvádí, že k dispozici dali velký radniční sál starosta Eduard Claudi a „Kreisgerichtspräsident“ Dr. Franz Seidel. Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z roku 1869, roč. 8, č. 28, s. 2–3.

⁵⁶ Srov. *Budivoj* z 28. října 1869, roč. 5, č. 86, s. 3 či z 31. října 1869, roč. 5, č. 87, s. 3. Jednalo se o knihu *Größeres Handbuch für Schüler zum Gebrauche bei dem Unterrichte in Bürgerschulen und höheren Unterrichtsanstalten*. Vyšla v Lipsku a nezískala schválení od ministerstva. Viz *Budivoj* z 21. listopadu 1869, roč. 5, č. 93, s. 2–3. Srov. také *Budivoj* z 28. dubna 1870, roč. 6, č. 34, s. 2.

videlně.⁵⁷ V těchto letech společenství budějovických evangelíků opakovaně zvalo na bohoslužby každého, kdo by chtěl přijít.⁵⁸

V roce 1870 se podle zprávy v *Anzeigeru* hlásilo k evangelíkům 41 lidí, nepočítaje v to příslušníky místní vojenské posádky.⁵⁹ V listopadu 1871 povolilo na žádost českobudějovických evangelíků c. k. místodržitelství v Praze filiálku evangelické obce augsburského vyznání v Českých Budějovicích. Mateřskou obcí byla evangelická obec v Linci.⁶⁰

Nyní zpět k *Anzeigeru* a k jeho reakcím na koncil. Ačkoli se mi zatím nepodařilo najít jednoznačné personální propojení mezi lidmi z redakce a těmi, kdo se přihlásili k nekatolickým církvím – v této oblasti panuje značná pramenná nouze – přesto lze vysledovat souvislost mezi vzestupem aktivit nekatolíků v Českých Budějovicích a počínající nekatolickou, respektive protikatolickou orientací *Anzeigeru*, a to zejména po vyhlášení májových zákonů v roce 1868.

Tehdy se *Anzeiger* začal intenzivně věnovat náboženským otázkám. Ačkoli na počátku roku 1868 se stavěl názorově spíše neutrálně a přinášel informace z celého náboženského spektra, v druhé polovině roku již lze vidět posun, když se v některých tématech staví lehce protikatolicky, kupř. ve sporu církve a státu stojí na straně státu, a k nekatolickým konfesím se staví jednoznačně pozitivně – ve smyslu podporování náboženské svobody. Již v září kupříkladu neváhal obvinít svého konkurenta *Budweiser Kreisblatt*, že je prokatolicky zaměřen, když je proti tomu, aby vysoké posty ve městě zastávali protestanté. *Anzeiger* vidí jako nejpodstatnější, aby onen člověk byl Němec a jeho konfese je pro něj již záležitostí druhotnou.⁶¹

Těsně před svou již výše zmíněnou proměnou z nepolitického na politický list *Anzeiger* na konci roku 1868 prohlásil, že jako svůj hlavní úkol do budoucna vidí hájení německých zájmů a nadále se chce věnovat otázkám z politického, náboženského a národnostního prostoru. Chce také vystupovat proti „starým předsudkům“, co nejvíce se přiblížit nové době a odrážet jakékoli útoky na garantované svobody.⁶²

V letech 1869 a 1870 se však radikalizoval, a to zejména v náboženské a národnostní oblasti. Ačkoli mu nedělalo problém pravidelně přinášet všeobecné informace o změnách v místní katolické církevní správě či dění v českobudějovické diecézi, pouštěl se do stále ostřejších výpadů proti katolické církvi i proti Čechům.⁶³

⁵⁷ Bohoslužby probíhaly v různých dnech v týdnu. Nabízí se myšlenka, že byly svolávány tehdy, když zrovna mohl farář Urbauer přijet. V roce 1868 se konaly bohoslužby ve středu 28. března a v úterý 8. září. V roce 1869 ve čtvrtek 4. dubna a v úterý 28. září. V roce 1870 ve čtvrtek 3. dubna a ve středu 28. září. V roce 1871 se konaly bohoslužby 16. dubna a 1. listopadu.

⁵⁸ Srov. *Budweiser Kreisblatt* z 2. dubna 1870, roč. 19, č. 27, s. 2; z 6. dubna 1870, roč. 19, č. 28, s. 2; z 24. září 1870, roč. 19, č. 77, s. 2; z 12. dubna 1871, roč. 20, č. 29, s. 2; z 28. října 1871, roč. 20, č. 86, s. 2. Srov. také *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 18. března 1868, roč. 7, č. 23, s. 2; z 21. března, roč. 7, č. 24, s. 2; z 12. září 1868, roč. 7, č. 74, s. 2; z 3. dubna 1869, roč. 8, č. 27, s. 2; z 22. září 1869, roč. 8, č. 76, s. 2; z 8. dubna 1870, roč. 9, č. 28, s. 2; z 15. dubna 1871, roč. 10, č. 30, s. 3.

⁵⁹ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 8. dubna 1870, roč. 9, č. 28, s. 2.

⁶⁰ Srov. *Budivoj* z 12. listopadu 1871, roč. 7, č. 91, s. 3.

⁶¹ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 26. září 1868, roč. 7, č. 78, s. 2.

⁶² Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 30. prosince 1868, roč. 7, č. 104, s. 1.

⁶³ Kupříkladu srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 30. dubna 1870, roč. 9, č. 35, s. 3 nebo z 4. května 1870, roč. 9, č. 36, s. 5.

Svůj první příspěvek k předkoncilním diskusím zveřejnil *Anzeiger* na konci března roku 1869. Názorově se přihlásil k manifestu protestantského spolku. Prohlásil, že by si vysoko cenil porozumění mezi katolíky a protestanty, avšak to nebude možné, pokud bude na připravovaném koncilu prohlášen papežův nárok na svrchovanou vládu nade všemi křesťany. Křesťanský svět již nelze podle jeho názoru sjednotit skrze vyhlášení dogmatu o absolutní vládě papeže. Protestanti se prý nikdy nepodřídí pouze jednomu člověku, který si činí nárok na absolutní autoritu. Pravé sjednocení by bylo možné jen díky duchu křesťanské lásky a tolerance. Společenství křesťanů se totiž může upevnit jen tak, že různé křesťanské církve budou svobodně žít, tj. podle svých potřeb si uzpůsobovat své učení, zákony a bohoslužby. *Anzeiger* se přihlásil k historickému odkazu německé reformace, ve které vidí největší čin „německého charakteru a ducha“ na poli náboženství. Jasně prohlašuje, že spolu s protestanty z Německa nevěří ani v neomylnost papeže, ani biskupů a teologů shromážděných na koncilu, protože se papežové a koncily často nejen mýlili, ale vyhlášovali i vzájemně si protirečící učení. Domnívá se, že by se katolíci měli vzdát „omylu neomylnosti“. Proti koncilu jako takovému má výhrady zejména proto, že ve shromáždění nemají žádnou roli a vliv laici. Výhradní roli duchovních v katolické církvi vidí jako pozůstatek středověku, její uspořádání je proto v rozporu s pokrokem.⁶⁴

V článku ze 17. dubna 1869 se *Anzeiger* věnuje úvahám o papeži Piu IX. a o upadání jeho vlivu na dění v Evropě, ve které stále sílí hlasy po osvobození se od katolické církve. Vyjadřuje přesvědčení, že katolická církev a papežství nepomůže ani vyhlášení dogmatu o světovládné moci papežství.⁶⁵

Na konci dubna zase vyšel článek proti ultramontanismu, ve kterém je kritizována snaha církve mít pod svým dohledem výuku na školách.⁶⁶ V režii ultramontanismu vidí i plánovaný koncil. V článku z 9. května informuje čtenáře, že spolu s protestanty a mnohými katolíky nesouhlasí s prohlášením neomylnosti papeže a „samovlády“ papeže za dogmata. *Anzeiger* se domnívá, že pokud se tak stane, vznikne zcela nová konfese založená na ultramontánním absolutismu, se kterou nebude možná žádná dohoda, protože ultramontanismus nezná žádnou střední cestu, žádnou dohodu.⁶⁷

Jak se blížil začátek koncilu, přitvrzoval *Anzeiger* stále více ve své protikatolické, protipapežské a protikoncilní rétorice. Opět je kritizován ultramontanismus a papež, výsledky koncilu jsou předem považovány za zbytečné, protože katolická církev prý chybí síla na jejich prosazení. Katolická církev je představována jako „zpráchnivělá budova“, zkostnatělá a nezreformovatelná instituce – narozdíl od snadno reformovatelných a nové době přizpůsobených protestantských církví. Koncil je pouhé divadlo, které má za cíl vyvolat všeobecně upadající zájem o katolickou církev.⁶⁸

⁶⁴ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 31. března 1869, roč. 8, č. 26, s. 3.

⁶⁵ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* ze 17. dubna 1869, roč. 8, č. 31, s. 1.

⁶⁶ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 28. dubna 1869, č. 34, s. 2.

⁶⁷ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 9. května 1869, roč. 8, č. 46, s. 1–2.

⁶⁸ *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 30. června 1869, roč. 8, č. 52, s. 1; ze 7. srpna 1869, roč. 8, č. 63, s. 2; z 24. listopadu 1869, roč. 8, č. 94, s. 2; z 4. prosince 1869, roč. 8, č. 97, s. 1–2.

O zahájení koncilu *Anzeiger* své čtenáře informoval 15. prosince 1869. Nikoli však o tom, jak zahájení probíhalo, ale opět o tom, jaké reakce právě zahájený koncil vyvolal – opět se staví proti možnému vyhlášení papežské neomylnosti. Argumentuje tím, že pokud by k tomu došlo, byli by logicky neomylní i papežové před Piem IX., z nichž byli mnozí schismatici, cizoložníci a lidé nijak horliví ve víře. Vyjádřil také obavy, aby nebyl dogmatizován *Syllabus*, což by prý znamenalo, že by katolická církev exkomunikovala celý okolní svět.⁶⁹

Anzeiger pak v následujících měsících informoval své čtenáře relativně přesně o jednáních koncilu a o obsahu projednávaných schémat.⁷⁰ Až do přerušení koncilu i v měsících poté zůstal věrný svým názorům, tj. projevoval svůj nesouhlas nejen s děním na koncilu, ale i s jeho výsledky.

Články v *Anzeigeru* nezůstaly bez reakcí. Již v srpnu 1869 přešel kvůli jeho přílišné radikalizaci do redakce *Budweiser Kreisblattu* jeho šefredaktor Ernest Franz Richter – takže se do jeho čela postavil nejprve sám vydavatel Gothmann a od počátku roku 1870 Ludwig Toma.⁷¹ *Budivoj* jako zastánce katolické strany ve městě kritizoval *Anzeiger* za to, že vyhrocením náboženských otázek získává lacinou popularitu, kterou využívá pro získání nových předplatitelů.⁷² Dokonce se nezdráhá na adresu *Anzeigeru* a jeho tažení proti koncilu napsat, že „... tu nemůže jinak býti, nežli že křivé zprávy o sněmu kolují ... protestant je vždy nepřítelem papeže.“⁷³ Jinde zase hovoří o *Anzeigeru* jako o smetišti, které špiní počestné lidi.⁷⁴ V červnu 1870 se ke kritice přidal i umírněný *Budweiser Kreisblatt*, který *Anzeiger* obvinil, že vyvolává národnostní třenice, neustále uráží katolicismus a katolíky a snaží se o skandalizaci duchovních.⁷⁵

ZÁVĚREM

O prvním vatikánském koncilu se v kontextu Českých Budějovic hovořilo doposud zejména v souvislosti s biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem a jeho úlohou na koncilu. Katolíci ve městě měli díky pastýřským listům a dalším informacím získaným od svých duchovních nebo z novin vcelku dobré povědomí o tom, že se koncil koná a jaký má význam, avšak předkoncilních diskusí se neúčastnili a výsledky sněmu bez potíží přijali.

Poněkud jinak tomu bylo u nekatolíků. Počátky jejich působení v Českých Budějovicích se po vyhlášení úplné náboženské svobody a občanské rovnoprávnosti do značné míry odráží v místních novinách, zejména v *Anzeigeru aus dem südlichen Böhmen*. Ten se od druhé poloviny roku 1868 začal čím dál tím silněji orientovat

⁶⁹ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 15. prosince 1869, roč. 8, č. 100, s. 2–3.

⁷⁰ Srov. *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* z 22. prosince 1869, roč. 8, č. 102, s. 1–2; z 9. dubna 1870, roč. 9, č. 20, s. 1; z 30. dubna 1870, roč. 9, č. 35, s. 3; ze 4. května 1870, č. 36, s. 5; ze 7. května 1870, roč. 9, č. 37, s. 3.

⁷¹ Srov. *Budivoj* z 22. srpna 1869, roč. 5, č. 67, s. 3.

⁷² *Budivoj* z 3. února 1870, roč. 6, č. 10, s. 1.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Srov. *Budivoj* z 10. listopadu 1870, roč. 6, č. 90, s. 3.

⁷⁵ Srov. *Budweiser Kreisblatt* z 4. června 1870, roč. 19, č. 45, s. 2.

protikatolicky a začal – svým způsobem – hájit právě pozice nekatolíků. Nekatoličtí křesťané se postupně vymezovali vůči katolické většině a tematika koncilu byla pro jejich zastánce v *Anzeigeru* vítanou příležitostí, kterou neváhali využít. Z počátečního opatrného hájení získané náboženské svobody a občanské rovnoprávnosti se postupně stal boj proti katolické církvi, která byla představována jako nesvobodná a zaostalá instituce, která své postoje hodlala ještě potvrdit – a následně i potvrdila – na koncilu. Velkou roli při zastávání takto radikálních postojů mohla hrát převaha katolíků ve městě, jíž se někteří českobudějovičtí nekatolíci mohli cítit být ohrožováni. Pravděpodobně proto stáli ve sporech státu a katolické církve na straně státu, ke kterému se upínali jako ke svému ochránci. Avšak je třeba říci, že jistě nejde ztotožňovat názory těchto novin s názory veškerých nekatolických křesťanů v Českých Budějovicích – toto by mohl dokázat až další výzkum pramenů. Jisté pouze je, že nekatolíci měli v *Anzeigeru* silného zastánce a díky němu o sobě dávali – přestože jich byla pouze hrstka – hlasitě vědět.

Catholic and non-catholic reactions of the First Vatican Council in the South Bohemian metropolis

Key words: First Vatican Council; České Budějovice; Reflections; Catholics; non-Catholics

Abstract: This study deals with the First Vatican Council in the context of regional history. It demonstrates how the council was perceived by Catholics and mainly by non-Catholics in České Budějovice. Strongly represented by the bishop Jan Valerián Jirsík, Catholics were the majority in this town. In 1867–1868, after announcement of total religious freedom and equality in civil life, a minority admitted a non-catholic confession. The most active group was so called German Lutherans, which actively joined the religious life in the town. They found a support in one of the three metropolitan newspapers, called *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen* (*Bulletin from the South Bohemia*). During 1868 the orientation of these newspapers was anti-catholic and anti-pope resulting in seriously negative evaluation of the Council acting in 1869 and 1870.

ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.
Katedra církevních dějin
Teologická fakulta Jihočeské univerzity
Kněžská 8
370 01 České Budějovice